

УДК 37.016:796.011(477)

ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ» У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Попрошасв О.В., Мунтян В.С.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Білик О.А.

Харківський національний медичний університет

Розглянуто питання реформування системи фізичного виховання студентської молоді у закладах вищої освіти України. Здійснено аналіз нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України, які регулюють організацію фізичного виховання у вищих навчальних закладах. Визначено місце навчальної дисципліни «Фізичне виховання» в національній системі освіти у період реформування вітчизняних закладів вищої освіти та інтеграції у європейський освітній простір. Виділено основні завдання, які стоять сьогодні перед закладами вищої освіти і спрямовані на поліпшення рівня здоров'я та фізичної підготовленості студентської молоді серед яких є: модернізація у закладах вищої освіти системи фізичного виховання; посилення відповідальності керівників навчальних закладів за надання відповідних умов для розвитку фізичного виховання; визначення дисципліни «Фізичне виховання» у перелік обов'язкових дисциплін; забезпечення організації та проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості студентів; рейтингового оцінювання занять у секціях за вибором для студентів старших курсів тощо. Підкреслено, що необхідною умовою щодо реалізації проекту «Стратегії розвитку фізичного виховання серед студентської молоді до 2025 року» є внесення змін до структури стандартів вищої освіти, а саме розвитку загальної компетентності, спрямованої на поліпшення здоров'я студентської молоді шляхом використання різних видів та форм рухової активності.

Ключові слова: навчальна дисципліна, фізичне виховання, модернізація, система, освіта, здоров'я.

Постановка проблеми. Навчальна дисципліна «Фізичне виховання», як складова блоку гуманітарних наук, займає особливе місце в національній системі освіти. На цей час вітчизняна система фізичного виховання студентів перебуває у кризі і потребує суттєвих змін. Впровадження болонської системи із переорієнтацією освітнього простору не вирішило проблем у фізичному вихованні, а навпаки, лише їх поглибило, особливо перенесення акцентів з обов'язкових урочних форм занять на факультативні без проведеного заліку, в наслідок чого відвідування занять з фізичного виховання значно зменшилось. Сьогодні спостерігається стійка тенденція щодо погіршення стану здоров'я студентської молоді, з кожним роком, збільшується кількість студентів, котрі за займаються у спеціальних медичних групах. Майже 90% молоді мають відхилення у стані здоров'я, а понад 50% – незадовільну фізичну підготовленість. (З проекту «стратегія розвитку фізичного виховання серед студентської молоді до 2025 року»).

«Фізичне виховання» – навчальна дисципліна, що сприяє розвитку фізичних і духовних сил молоді людини, становленню її як особистості. На жаль, після видання Міністерством освіти і науки України протягом 2014-2015 рр. низки наказів та інструктивних листів, у закладах вищої освіти ця дисципліна перестала вважатися обов'язковою, а в деяких – виключається з навчальних планів. З огляду на це представники університетської спільноти неодноразово зверталися до Міністерства освіти і науки України, і пропонували запровадити як обов'язковий елемент навчального процесу секційну роботу з різних видів спорту. Однак на ці звернення не було отримано позитивної відповіді. Тому проблема на цей час відкрита і стоїть дуже гостро.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій. На теперішній час існує багато публікацій, які висвітлюють питання реформування сучасної вищої освіти України в контексті рішень Болонського процесу та адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [1; 2; 4; 6; 10; 11]. Однак практично немає наукових праць, які стосуються питань реформування навчальної дисципліни «Фізичне виховання» з урахуванням реалій сьогодення.

У цьому зв'язку звертають на себе увагу результати досліджень, які висвітлюють питання реформування фізичного виховання та підкреслюють значущість *ролі і функцій кафедр фізичного виховання та збереження їх науково-кадрового потенціалу*, впровадження в навчальний процес інноваційних технологій, відповідності (якісного змісту) варіативних навчальних програм, спрямованих на заохочення студентської молоді, підвищення рівня їх мотивації і інтересу до занять з фізичного виховання [Мунтян, 2014: с. 225].

Проведено аналіз нормативно-правових документів, які регулюють організацію навчальної дисципліни «Фізичне виховання» в системі вищої освіти України та надані пропозиції щодо удосконалення організації фізичного виховання і масового спорту у ВНЗ України [5; 7]. На даний час стає очевидним необхідність розробки, впровадження та реалізації Державної програми, спрямованої на формування нових ціннісних орієнтацій по оздоровленню нації шляхом пропаганди та забезпечення усіх необхідних умов для залучення студентської молоді до здорового способу життя.

Мета дослідження: на підставі аналізу нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України визначити місце навчальної дисципліни «Фізичне виховання» в національній системі вищої освіти і напрямки її реформування.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

1. Здійснити аналіз нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки України (наказів та інструктивних листів), які регулюють організацію навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у закладах вищої освіти.

2. Визначити місце навчальної дисципліни «Фізичне виховання» в національній системі освіти у період реформування вітчизняних закладів вищої освіти та інтеграції у загальноєвропейський освітній простір.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 34 Закону України «Про освіту», Міністерства освіти і науки України, як центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, забезпечує розвиток фізичного виховання і спорту в усіх закладах освіти на всій території України.

З одного боку, Міністерство освіти у своїх листах декларує підтримку фізичного виховання, прагне до створення передумов для виховання здорової фізично підготовленої молоді, майбутніх захисників Вітчизни та недопущення дискредитації ідеї інтеграції у загальноєвропейський освітній простір. З іншого боку, на практиці зменшується кількість курсів, на яких викладається фізичне виховання і кількість навчальних годин, і на даний час все іде до того, що із статусу нормативної дисципліни «Фізичне виховання» перейде до елективної, що не можна виправдати з точки зору фізичного стану і показників здоров'я студентів, які постійно погіршуються.

Це стало можливим завдяки тому, що Міністерство освіти і науки України не запропонувало зрозумілу державну політику у царині фізичного виховання, яка б була не зведена до декларації про «розуміння» і «важливість», але запропонувала суспільству ефективну стратегію і тактику його забезпечення і вдосконалення.

Наприклад, лист МОН України № 1/9-454 від 25.09.2015 р. «Щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах» не вирішує дану проблему та не скасовує роз'яснення та рекомендації до наказу МОН України від 26.01.2015 р. № 47 «Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік», які містяться в додатку до листа МОН України № 1/9-126 від 13.03.2015 р., де зазначено, що «заняття з фізичної культури в спортивних секціях можуть бути організовані як факультативи (тобто за бажанням студентів, до загальної кількості кредитів ЕКТС і до навчальних планів не включаються, форм підсумкового контролю не мають)». У зв'язку з виконанням приписів вищезгаданого Наказу значно зменшилося навчальне навантаження кафедр фізичного виховання та скоротився штат викладачів у 2015 році і ця тенденція продовжується по теперішній час.

До вищевикладеного слід додати, що через це багато в чому втрачають сенс і продовження контрактів з керівником державного закладу вищої освіти, згідно з якими передбачаються запровадження персональної відповідальності за забезпечення, розвиток і модернізацію фізичного виховання студентів, а також підготовка та оприлюднення щорічного звіту про стан фізичного виховання та спорту в навчальному закладі.

Крім того необхідно звернути увагу на те, що відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 09.12.2015 р. № 1045 «Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України» протягом 2016 р. Міністерством освіти і науки України разом з Міністерством молоді та спорту, Міністерством внутрішніх справ та Міністерством оборони України, іншими органами виконавчої влади були розроблені тести і нормативи для проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України, а починаючи з травня 2017 р. щорічно проводиться це оцінювання. У зв'язку зі скороченням фізичного виховання в вишах незрозуміло, яким чином реалізовувати основну ідею даної Постанови та проводити попередню підготовку студентів до тестування. Вважаємо, що зазначений документ та коло його виконавців дає чітке розуміння того, що за сучасних умов має протиставитися тенденція до модернізації системи фізичного виховання у закладах вищої освіти, а також забезпечення належного рівня фізичної підготовленості студентської молоді.

Для того щоб внести ясність у це питання спортивною спільнотою Слобожанщини було направлено колективне звернення до Міністерства освіти і науки України. Відповіддю на це звернення став лист МОН України № 1/11-9585 від 18.07.2016 р. «Щодо фізичного виховання у вищих навчальних закладах». В цьому листі зазначається, що лист МОН України від 13.03.2015 р. № 1/9-126, який майже скасовує обов'язкове викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у ВНС України, має рекомендаційний характер, у той же час Наказ МОН від 11.01.2006 р. № 4 «Про затвердження положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах», діючий у частині, що не суперечить чинному законодавству.

Але є питання відмовлення імперативної сили до цього часу чинного наказу МОН України від 11.01.2006 р. № 4 «Про затвердження положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах», в якому передбачається «включення до навчальних планів з усіх спеціальностей обов'язкових навчальних занять з фізичного виховання протягом усього періоду навчання, за винятком останнього випускного семестру, в обсязі 4 годин на тиждень». Також МОН України потрібно роз'яснити механізм можливого запровадження «Фізичного виховання» як обов'язкової дисципліни закладами вищої освіти на підставі Закону України «Про вищу освіту» та пояснити, як запроваджені Міністерством базові моделі викладання фізичного виховання у закладах вищої освіти (традиційна, секційна та ін.) й різні форми їх поєднання враховувати в основних видах навчальної роботи й обліковувати відповідно до норм навчальної роботи. Відповідне звернення від Ради ректорів Харківської області та спортивної спільноти Слобожанщини було надіслано до міністерства. Відповіддю на це звернення став лист від Департаменту вищої освіти МОН України № 4.5-15-25-89-18 від 10.12.2018 р., в якому було зазначено що функціонування закладів вищої освіти на принципах автономії та самовря-

дування є нормою зафіксованою у статі 32 Закону України «Про вищу освіту». Визначення організаційної структури закладів вищої освіти, доцільності утворення, об'єднання або ліквідації кафедр, а також питання організації освітнього процесу і формування здорового способу життя студентів належить до виключних повноважень органів управління закладу вищої освіти. Крім того в листі була звернута увага, що роз'яснення щодо особливостей формування навчальних планів та організації фізичного виховання у закладах вищої освіти надавалося Міністерству, зокрема, листами від 13.03.2015 № 1/9-126 та від 25.09.2015 № 1/9-454.

Таким чином, департамент вищої освіти МОН України самоусунувся від вирішення цього питання пославшись на ст. 32 Закону України «Про вищу освіту». На наш погляд, проблема здоров'я студентської молоді та її фізичної підготовленості це питання національної безпеки і повинне бути чітко врегульовано законодавчими актами. Необхідно звернути увагу, що на цей час спортивною студентською спільнотою України разом з МОН України розроблено «Стратегія розвитку фізичного виховання серед студентської молоді до 2025 року», проект якої вже є на сайті міністерства. У стратегії відображено аналіз сучасного стану розвитку фізичного виховання в Україні та за кордоном, позначені проблеми та недоліки які є на цей час, та визначені напрямки реформування системи фізичного виховання студентської молоді.

Однією із головних проблем відображених в Стратегії є відсутність у проектах стандартів закладів вищої освіти компетентності, яка передбачатиме збереження здоров'я студентської молоді на основі використання різних видів та форм рухової активності. Особливої актуальності означена проблема набуває в умовах модернізації системи вищої освіти в Україні, зорієнтованої на входження у світовий освітній простір, де акцентовано необхідність формувати і розвивати здоров'язберігаючі компетентності студентів, що забезпечує якісно вищий рівень готовності молоді людини до самостійного життя. Тому необхідною умовою, щодо реалізації цього проекту є внесення змін до структури стандартів вищої освіти, а саме розвитку загальної компетентності, яка передбачатиме збереження здоров'я студентської молоді на основі використання різних видів та форм рухової активності [9].

В Стратегії звертається увага, що вирішення проблем сучасної системи фізичного виховання полягає у посиленні ролі оздоровчої рухової активності серед студентської молоді, а саме: пошуку нових стимулів, що мають мотивувати молодь до фізичного самовдосконалення через заняття руховою активністю; залучення студентів до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності у закладах вищої освіти у поза навчальний час; організацію і проведення спортивних змагань серед студентів та забезпечення участі студентів у відповідних міжнародних спортивних змаганнях.

В розділі III «Мета, стратегічний напрямок та основні завдання Стратегії розвитку фізичного виховання серед студентської молоді», зазначено, що метою Стратегії є формування у молоді

культури здорового способу життя, розвитку фізичних здібностей, завдяки збільшенню рухової активності, формування цінностей і компетентностей, необхідних для успішної самореалізації молоді та її дбайливого ставлення до довкілля. Для досягнення мети передбачено вирішення таких основних завдань: модернізація у закладах вищої освіти системи фізичного виховання, яке має бути органічно поєднано з іншими компонентами здорового способу життя та посилення відповідальності керівників навчальних закладів за забезпечення, розвиток і модернізацію фізичного виховання та належний рівень рухової активності; забезпечення організації, підготовки та проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості студентської молоді та внесення результатів у щорічні звіти ректоратів; формування відповідних умов до оздоровчої рухової активності та здорового способу життя, як найвищої соціальної цінності в державі; визначення дисципліни «Фізичне виховання» у переліки дисциплін, що є обов'язковими до вивчення як такої, що вирішує завдання підготовки молоді до виконання професійних обов'язків; визначення для студентів старших курсів рейтингового оцінювання занять у секціях за вибором, надання кредитів дисципліни «Фізичне виховання»; розроблення стандартів вищої освіти; сприяння утворенню та функціонуванню спортивних клубів та центрів студентського спорту у закладах вищої освіти та ін.

Прийняття МОН України «Стратегії розвитку фізичного виховання серед студентської молоді до 2025 року» дає можливість: по перше, модернізувати освіту в цілому, зокрема сприяти реформуванню та оптимізації навчальних планів, програм та підручників відповідно до оновлених державних стандартів освіти; по-друге, значно збільшує кількість студентської молоді, що займається фізичним вихованням під час практичних та секційних занять, а також удосконалення фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи у закладах вищої освіти.

Враховуючи вищевикладене, слід зазначити, що на сучасному етапі реформування національної системи освіти відповідно до стандартів загальноєвропейського простору, не варто відмовлятися від навчальної дисципліни «Фізичне виховання», відповідних кафедр та науково-кадрового потенціалу, тому що це єдина дисципліна, яка вирішує одночасно освітні, виховні та оздоровчі завдання, а різні структурні підрозділи, які можуть бути створені замість кафедр будуть лише частково вирішувати ці завдання. Крім того, на цей час кафедра фізичного виховання, як структурний підрозділ ЗВО сприяє формуванню компетенцій стосовно організації та проведенню студентами самостійних занять спортивно-оздоровчого характеру, сприяє власних на зміцнення власного здоров'я, підвищення рівня функціональних можливостей організму, формування позитивної мотивації та потреби в систематичних заняттях.

Моделі організації навчального процесу з фізичного виховання можуть бути різні: традиційна, секційна, змішана або клубна, але беззаперечно те, що реалізація бажання використовувати рухову активність у повсякденній діяльності

повинно відбуватися на підставі індивідуальних особливостей і потреб кожного студента. Першочергове значення набуває формування у студентів переконання у необхідності регулярного використання різноманітних форм фізичного виховання та масового спорту протягом всього періоду навчання у ЗВО. Зміст і обсяг відповідних занять повинен визначатися на підставі науково обґрунтованих норм для студентської молоді, наявних мотивів і цінностей, з урахуванням характеру рухової активності студента у навчанні та майбутній професійній діяльності.

Висновки і пропозиції. На підставі положень чинного наказу МОН України від 11.01.2006 р. № 4 «Про затвердження положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах» та Закону України «Про вищу освіту» реалізувати механізм впровадження «Фізичного виховання» як обов'язкової дисципліни закладами вищої освіти та обліковувати відповідно до норм навчальної роботи.

Визначити, що необхідною умовою щодо реалізації проекту «Стратегії розвитку фізичного виховання серед студентської молоді до 2025 року» є внесення змін до структури стандартів вищої освіти, а саме розвитку загальної компетентності, спрямованої на поліпшення здоров'я студентської молоді шляхом використання різних видів та форм рухової активності.

Вирішення основних завдань модернізації системи фізичного виховання у закладах вищої освіти передбачає: відповідальність керівників навчальних закладів за забезпечення належних умов для фізичного виховання студентів та здорового способу життя, як найвищої соціальної цінності в державі; забезпечення організації, підготовки та проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості студентської молоді; визначення дисципліни «Фізичне виховання» у перелік обов'язкових дисциплін, що вирішує завдання підготовки молоді до професійної діяльності тощо.

Список літератури:

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Мунтян В.С. Болонський процес і організаційно-методичні проблеми діяльності кафедри фізичного виховання // Школа професійної майстерності – Х.: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2012. – С. 36-38.
3. Мунтян В.С. Фізичне виховання у контексті положень нового Закону України «Про вищу освіту» / В.С. Мунтян, В.І. Пліско // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Випуск 118, Том 1. – 2014 р. – С. 222-226.
4. Пліско В.І. Проблеми інтеграційного зв'язку між теорією та практикою / В.І. Пліско, А.Й. Сікура // Актуальні проблеми фізичного виховання, реабілітації, спорту та туризму. – Запоріжжя, 2013. – С. 41-45.
5. Попрошаєв О.В. Нормативно-правові аспекти організації навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах України / О.В. Попрошаєв, С.Г. Зінченко, Д.О. Каратаєва, С.О. Фішев // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2010. – № 9. – С. 134-140.
6. Попрошаєв О.В. Аналіз нормативно-правових документів, які регулюють організацію навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах України // «Modern European science – 2014». Volume 18. Technical science. Physical culture and sport : Sheffield, Science and education LTD. – С. 50-59.
7. Попрошаєв О.В. Фізичне виховання в контексті інтеграції в загальноєвропейський освітній простір / О.В. Попрошаєв, О.А. Білик, М.В. Островський // Спортивна наука України. – 2015. – № 2. – С. 36-43.
8. Попрошаєв О.В. Визначення місця та ролі навчальної дисципліни «Фізичне виховання» в національній системі освіти / О.В. Попрошаєв, В.С. Мунтян, М.В. Островський // Спортивна наука України. – 2016. – № 3. – С. 3-8.
9. Попрошаєв О.В. Доповнення стандарту вищої освіти в межах кожної спеціальності загальною компетентністю випускника, яка передбачає навички рухової активності / О.В. Попрошаєв, О.А. Білик // Молодий вчений. – 2018. – № 4.2 (56.2). – С. 69-73.
10. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна. / Т.В. Фініков – К.: Таксон, 2002. – 176 с.
11. Якименко Ю.І. Якість освіти – головний принцип Болонського процесу / Ю.І. Якименко // Проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – С. 27-29.

Попрошаев А.В., Мунтян В.С.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Билык О.А.

Харьковский национальный медицинский университет

ВОПРОС РЕФОРМИРОВАНИЯ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ «ФИЗИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ» В УЧРЕЖДЕНИЯХ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Аннотация

Рассмотрены вопросы реформирования системы физического воспитания студенческой молодежи в учреждениях высшего образования Украины. Осуществлен анализ нормативно-правовых актов Министерства образования и науки Украины, регулирующих организацию физического воспитания в высших учебных заведениях. Определено место учебной дисциплины «Физическое воспитание» в национальной системе образования в период реформирования отечественных высших учебных заведений и интеграции в европейское образовательное пространство. Выделены основные задачи, которые стоят сегодня перед вузами и направлены на улучшение уровня здоровья и физической подготовленности студенческой молодежи из которых являются: модернизация в учреждениях высшего образования системы физического воспитания; усиление ответственности руководителей учебных заведений за предоставление соответствующих условий для развития физического воспитания; определение дисциплины «Физическое воспитание» в перечень обязательных дисциплин; обеспечение организации и проведения ежегодной оценки физической подготовленности студентов; рейтинговой оценки занятий в секциях по выбору для студентов старших курсов и тому подобное. Подчеркнуто, что необходимым условием по реализации проекта «Стратегии развития физического воспитания среди студенческой молодежи до 2025 года» является внесение изменений в структуру стандартов высшего образования, а именно развития общей компетентности, направленной на улучшение здоровья студенческой молодежи путем использования различных видов и форм двигательной активности.

Ключевые слова: учебная дисциплина, физическое воспитание, модернизация, система, образование, здоровье.

Poproshaiev O.V., Muntian V.S.

Yaroslav Mudryi National Law University

Bilyk O.A.

Kharkiv National Medical University

REFORM ISSUES OF DISCIPLINE OF "PHYSICAL EDUCATION" IN UKRAINE'S HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Summary

The issues of reforming the system of physical education of student youth in institutions of higher education of Ukraine are considered. The analysis of normative legal acts of the Ministry of Education and Science of Ukraine governing the organization of physical education in higher educational institutions is carried out. The place of the discipline "Physical education" in the national education system during the period of the reform of the domestic institutions of higher education and integration into the European educational space has been determined. The main tasks, which today are faced with higher education institutions and aimed at improving the level of health and physical preparedness of student youth among them are: modernization in institutions of higher education of the system of physical education; strengthening the responsibility of the heads of educational institutions for providing appropriate conditions for the development of physical education; determine of the discipline "Physical education" in the list of compulsory disciplines; ensuring organization and conducting annual assessment of physical fitness of students; rating assessment of classes in sections of the choice for senior course students. It was emphasized that the necessary condition for the implementation of the "Strategy for the development of physical education among student youth until 2025" is the introduction of changes in the structure of higher education standards, namely the development of general competence aimed at improving the health of student youth through the use of different types and forms of motor activity

Keywords: academic discipline, physical education, modernization, system, education, health.